પ્રથમ સત્ર

નવા પાઠ્યપુસ્તકના અભ્યાસક્રમ આધારિત

અલંકાર સ્વાધ્યાયપોથી

संस्कृत

ધોરણ 6

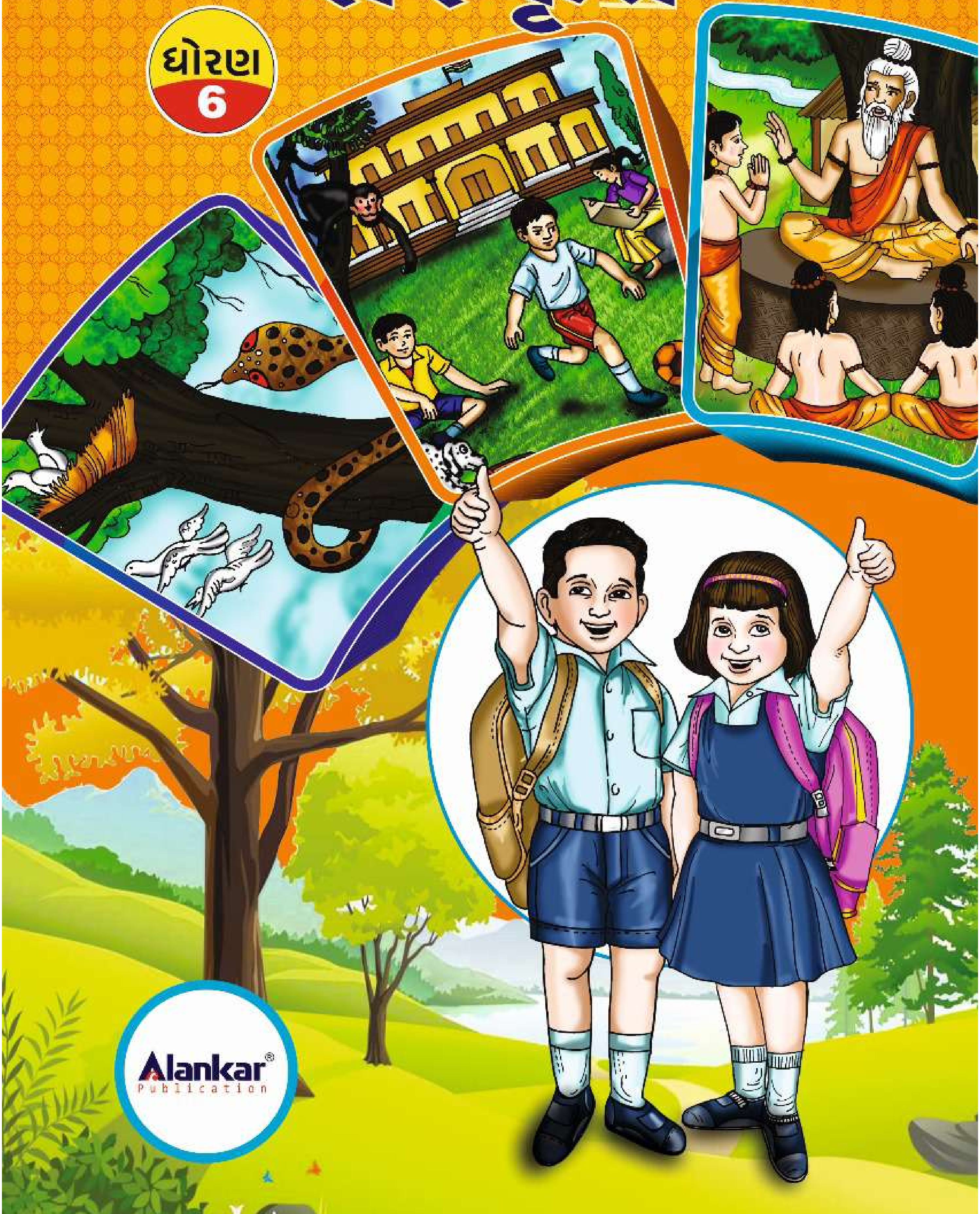

Alankar® Publication

પ્રસ્તાવના...

બાળકની સર્જનશક્તિ, વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ અને પૃથક્કરણ કરવાની આવડતનો વિકાસ કરવાના હેતુથી લેખનસામગ્રીના ખજાનાસ્વરૂપ આ સ્વાધ્યાયપોથી બાળમનોવિજ્ઞાન અને શૈક્ષણિક યોગ્યતાને ધ્યાને રાખીને તૈયાર કરવામાં આવી છે. RTE-2009 અને NCF-2005ને ધ્યાને રાખી અભ્યાસક્રમના બદલાવને અનુરૂપ રચના કરવામાં આવી છે. સતત વ્યાપક અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન પદ્ધતિ અનુસાર તૈયાર કરેલી આ સ્વાધ્યાયપોથી બાળકને બોજ ન બને પરંતુ આનંદ સાથે પ્રવૃત્તિ કરતાં કરતાં શીખવવાનો સરળ પ્રયાસ છે.

પ્રસ્તુત સ્વાધ્યાયપોથીમાં ધોરણ-6નાં બાળકોને જરૂરી સંસ્કૃતશિક્ષણનાં તમામ પાસાંઓને આવરી લીધાં છે. ઉપરાંત દરેક એકમમાં જરૂરી દરેક શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ કરી વિષયવસ્તુને પૂરતો ન્યાય આપવામાં આવ્યો છે. 'બાળમાનસ જોઈને શીખે છે' તે અભિગમથી જરૂરી એવાં ચિત્રો દ્વારા સમજ પાકી કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે. ચિત્રાત્મક અસરકારક રજૂઆત સૌને ગમશે જ.

પાઠ્યપુસ્તકના એકમો શીખવાની પ્રક્રિયા દરમિયાન જ વધારે ઊંડાણપૂર્વક તેમજ સર્વગ્રાહિતાથી શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (SCE) થઈ શકે તેવા હેતુથી આ પુસ્તકમાં જ દરેક એકમના અંતે હેતુઓ આપવામાં આવ્યા છે. પ્રત્યેક સત્રમાં પ્રતિનિધિત્વરૂપ 20 હેતુઓની નોંધ કરી (પરિશિષ્ટ-અ) અનૌપચારિક મૂલ્યાંકન (40 ગુણ) કરવામાં સહાયક રહેશે.

અમને વિશ્વાસ છે કે આ પુસ્તક બાળકો માટે ઉપયોગી અને આનંદદાયક બની રહેશે. આપના અભિપ્રાયનું સ્વાગત કરીએ છીએ.

સ્વાધ્યાયપોથી બનાવતા ખૂબ જ કાળજી રાખવામાં આવી છે. આમ છતાં, માનવસહજ સરતચૂક કે ટેક્નોલોજીની ક્ષતિને કારણે વિગતદોષ, માહિતીદોષ કે અન્ય કોઈ વિસંગતતા જણાય તો સત્વરે ધ્યાન દોરવા વિનંતી. યોગ્ય સૂચનોને તજ્જ્ઞોના માર્ગદર્શન બાદ સુધારી લેવામાં આવશે.

- પ્રકાશક

ધ્યાનમાં રાખવું : સ્વાધ્યાયપોથીમાં સુંદર, સ્વચ્છ, સુઘડ અને મરોડદાર અક્ષરોમાં લખાણ કરવું. • પ્રત્યેક પ્રશ્નના ઉત્તર સૂચના વાંચી - સમજીને પછી જ લખવા. • ઉત્તર લખવા માટે અપાયેલ જગ્યાનો સદ્ઉપયોગ કરવો. • લખાણની શુદ્ધતા અને સચોટતા જ સારાં ગુણ અપાવશે.

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	પાઠ-કાવ્યનું નામ	અભ્યાસક્રમ	શિક્ષકની સહી	પાના નં.
*	वन्दना (પ્રણામ, નમસ્કાર, વંદન)			3
1	चित्रपदानि १ तः ४ (ચિત્રો અને શબ્દો 1થી 4)			6
2	आकाशः पतति (આકાશ પડે છે.)			11
3	लेखनम् (લેખનકાર્ય)			17
4	सङ्ख्या (સંખ્યા)			20
5	हस्ती हस्ती हस्ती (હાથી હાથી હાથી)			23
*	પુનરાવર્તનલક્ષી એકમ કસોટી - 1			27
6	सप्त वासराः સાતવાર(સપ્તાહના સાત દિવસો)			29
7	करोति (કરે છે.)			31
8	काकस्य चातुर्यम् (કાગડાની ચતુરાઈ)			34
9	समयः (સમય)			39
*	પુનરાવર્તનલક્ષી એકમ કસોટી - 2			42
*	નમૂનારૂપ આદર્શ પ્રશ્નપત્ર			45

No part of this publication can be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means-electronic, mechanical, phototyping, recording or otherwise without the prior written permission of the publishers. All right of export of this book is reserved with the publisher. Any person who does any unauthorised act in relation to this publication will be liabel to legal prosecution and civil claimes for damages.

ગુજરાતી + ઈંગ્લીશ = ગુજલીશ ગુજરાતી માધ્યમના વિદ્યાર્થીઓને અંગ્રેજી ભાષાનુ પ્રભુત્વ મજબુત કરાવતી

દ્વિભાષી સ્વાધ્યાયપોથીઓ

ગુજરાતી
દ્વિભાષી પુસ્તક
અંગ્રેજી

ગણિત – વિજ્ઞાન – આસપાસ (પર્યાવરણ) (બાલવાટિકા થી ધોરણ 8)

E-08

E-07

F-06

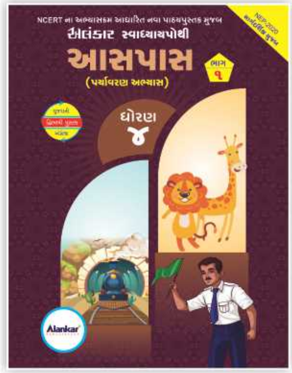

F-07

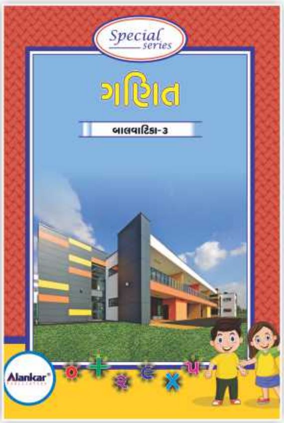

B-09

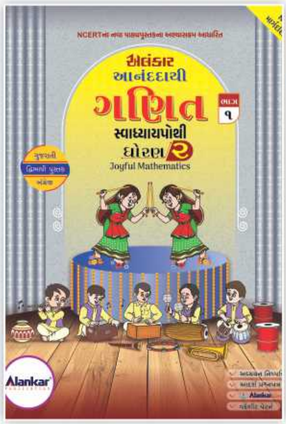

D-07

J-14

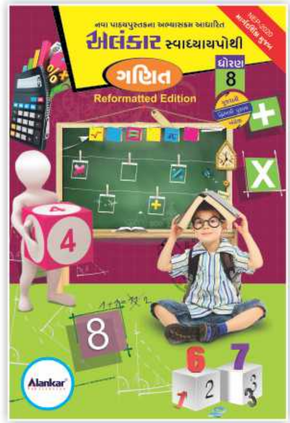

J-13

વિશેષતાઓ

બાલવાટિકા થી જ ગણિત, વિજ્ઞાન, આસપાસ વિષયોમાં અંગ્રેજી શબ્દો, સૂચનાઓ દ્વારા (NEP) 2020 મુજબ **બહુભાષિતાને પ્રેરકબળ** પૂરું પાડતાં પુસ્તકો.

ઉચ્ચતર ધોરણોની કઠિનતાને સરળ બનાવવાનો મહાવરો **દ્વિભાષી પુસ્તકો**ના માધ્યમથી મળી રહે છે.

સ્પર્ધાત્મક તમામ પરીક્ષાઓ ગુજરાતી માધ્યમનો વિદ્યાર્થી સરળતાથી પાર પાડી શકે તે માટેની શરૂઆત.

પાઠ્યપુસ્તકને સુસંગત **ગુજરાતી + ઈંગ્લીશ = ગુજલીશ** શબ્દોનો યથાસ્થાને ઉપયોગ

JEE, NEET, IAS, IPS, CA, CS, MBA અને અન્ય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ જે અંગ્રેજી ભાષામાં લેવાય છે, દ્વિભાષી પુસ્તકોના અભ્યાસથી સારું પરિણામ મેળવી શકાશે. સપનાઓ સાકાર થશે.

Alankar Publication

✽ वन्दना [પ્રણામ, નમસ્કાર, વંદન]

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં કોઈપણ શુભકાર્યનો આરંભ ઇશ્વરની વંદના કે સ્તુતિથી કરવાની પરંપરા રહી છે. આ એકમમાં વિઘ્નહર્તા શ્રી ગણેશજીની વિઘ્નોના નાશ માટે અને વિદ્યારંભે વિદ્યાપ્રાપ્તિ માટે વિદ્યાના દેવી શ્રી સરસ્વતીજીને પ્રણામ કર્યા છે તથા બ્રહ્મા - વિષ્ણુ - મહેશ ત્રણેય દેવો જેમાં સમાયેલા છે તેવાં પરબ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુદેવને પ્રણામ કર્યા છે. આ સ્તુતિ દ્વારા વિદ્યાર્થી શિક્ષણના નવા વર્ષનો શુભારંભ કરે છે અને ભારતીય સંસ્કૃતિનો પરિચય મેળવી તેની ગરિમા જાળવવાનું શીખે છે.

1. પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી વિકલ્પનો ક્રમ ☐ માં લખો.

(1) નીચેના વિકલ્પોમાંથી શ્રી ગણેશજીનું નામ કયું છે ? ☐

(A) मधुसुदन (B) दिवाकरः (C) केशवः (D) वक्रतुण्डः

(2) વિશાળ કાયાવાળા ગણેશજી માટે 'वक्रतुण्डः....' શ્લોકમાં કયો શબ્દ વપરાયો છે ? ☐

(A) विशालकायः (B) महाकायः (C) महत् शरीरः (D) विशालाक्षः

(3) વિઘ્નોના નાશ માટે કોની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે ? ☐

(A) શ્રી ગણેશ (B) શ્રી કૃષ્ણ (C) ઈન્દ્ર (D) બ્રહ્મા

(4) 'गुरुब्रह्मा....' શ્લોકમાં કોને નમન કરવામાં આવ્યા છે ? ☐

(A) વિષ્ણુ (B) ગુરુ (C) મહેશ (D) બ્રહ્મા

(5) 'गुरुब्रह्मा....' શ્લોકમાં સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ સમાન કોને કહ્યા છે ? ☐

(A) બ્રહ્મા (B) વિષ્ણુ (C) ગુરુ (D) મહેશ

(6) ગુરુની સરખામણી કોની સાથે કરવામાં આવી છે ? ☐

(A) ઈન્દ્ર અને સૂર્ય (B) માતા-પિતા (C) કૃષ્ણ-અર્જુન (D) બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-મહેશ

(7) 'नमस्ते शारदे...' શ્લોકમાં વિદ્યારમ્ભે કોને પ્રસન્ન રહેવા પ્રાર્થના કરી છે ? ☐

(A) સરસ્વતી (B) લક્ષ્મી (C) ગાયત્રી (D) પાર્વતી

(8) વીણા અને પુસ્તક કોણે ધારણ કર્યાં છે ? ☐

(A) લક્ષ્મી (B) સંધ્યા (C) શારદા (D) પાર્વતી

(9) વિદ્યાનાં દેવી કોણ છે ? ☐

(A) ગાયત્રી (B) સરસ્વતી (C) સીતા (D) અહલ્યા

2. નીચે આપેલા સંસ્કૃત શબ્દોની સામે આપેલાં ગુજરાતી અર્થમાંથી ખોટા અર્થ પર છેકો મારો.

(1) महाकायः – મહાન / વિશાળ શરીરવાળા
(2) सर्वदा – હંમેશાં / બધી જગ્યાએ
(3) नमः – નીચે / નમસ્કાર
(4) कोटि – કરોડ / કરોડરજ્જુ
(5) मे – મારું / મે મહિનો
(6) धारिणी – ધરતી / ધારણ કરનાર
(7) प्रभः – પ્રભુ / તેજ
(8) कुरु – કરો / કૌરવ

3. નીચે આપેલા સંસ્કૃત શબ્દો માટે સંસ્કૃતમાં વિરુદ્ધાર્થી શબ્દ લખો.

(1) देवः × ....
(2) विद्या × ....
(3) महाकायः × ....
(4) आरम्भः × ....
(5) निर्विघ्नम् × ....
(6) प्रसन्नः × ....

4. **નીચે આપેલા સંસ્કૃત શબ્દો માટે સંસ્કૃતમાં સમાનાર્થી શબ્દ લખો.**

(1) वक्रतुण्डः - ....

(2) सूर्यः - ....

(3) नमः - ....

(4) देवः - ....

(5) विष्णुः – ....

(6) शारदा – ....

(7) ब्रह्मा – ....

(8) महेशः – ....

5. **નીચેના ખરાં વાક્યની સામે ✓ અને ખોટાં વાક્યની સામે ✗ ની નિશાની કરો.**

(1) ગણેશજી કરોડો સૂર્ય સમાન તેજસ્વી છે. - ☐

(2) ગુરુ ભગવાન વિષ્ણુની જેમ હાથમાં કમળ રાખે છે. - ☐

(3) ગુરુ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ છે. - ☐

(4) દેવી સરસ્વતીની પૂજા લક્ષ્મી પ્રાપ્તિ માટે થાય છે. - ☐

(5) દેવી સરસ્વતી વીણા અને પુસ્તક ધારણ કરે છે. - ☐

6. **સંધિ છોડો**

1. गुरुर्देवो - ....
2. गुरुर्ब्रह्मा - ....
3. नमस्ते – ....
4. गुरुर्विष्णुः – ....

7. **સંધિ જોડો.**

1. विद्या+आरम्भम् – ....
2. गुरुः+देवः+महेश्वरः – ....

8. **નીચે આપેલા ગુજરાતી શબ્દની સામે આપેલા સંસ્કૃત અર્થમાંથી ખોટા અર્થ પર છેકો મારો.**

(1) વિઘ્ન વિનાનું - विघ्नं / निर्विघ्नं

(2) સમાન તેજવાળા - समप्रभः / सामवेदः

(3) વિદ્યાની શરૂઆત- विद्याकालः / विद्यारम्भः

(4) (હું) કરીશ. - करोति / करिष्यामि

(5) હંમેશાં - सर्वथा / सर्वदा

(6) પ્રત્યક્ષ, મૂર્તિમંત - साक्षात् / सावकाश

(7) વાંકી સૂંઢવાળા - वक्रगति / वक्रतुण्डः

(8) થાઓ - भव / भविष्यति

9. **કૌંસમાંથી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો.**

(1) तस्मै श्री .... नमः । (**गुरवे, गुरु, गुरुः**)

(2) .... शारदे देवि । (**नमति, नमसि, नमस्ते**)

(3) निर्विघ्नम् .... मे देवः । (**करोति, कुरु, करिष्यति**)

(4) प्रसन्ना .... सर्वदा । (**भव, भवन्तु, भवतु**)

10. **નીચે આપેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર ગુજરાતીમાં લખો.**

(1) વિઘ્નોના નાશ માટે કોની પૂજા કરવામાં આવે છે ? ....

....

(2) સરસ્વતી દેવીએ શું ધારણ કર્યું છે ? ....

(3) શ્રી ગણેશજી કોના સમાન તેજસ્વી છે ? ....

(4) વિદ્યાના આરંભે કોની પ્રસન્નતા જરૂરી છે ? ....

(5) કેવા ગરુને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યા છે ? ....

11. શ્લોક પૂર્તિ કરો.

(1) गुरुर्ब्रह्मा ....

.... श्रीगुरवे नम : ॥

(2) वक्रतुण्डः महाकायः ....

.... सर्वकार्येषु सर्वदा ॥

(3) नमस्ते शारदे ....

.... प्रसन्ना भव सर्वदा ॥

પ્રોજેક્ટ વર્ક પાઠ્યપુસ્તક સિવાયના કોઈપણ બે સ્તુતિશ્લોક લખો અને કંઠસ્થ કરો.

➡ ....

ક્રમ	હેતુઓ	✓	?	✗
1	સુભાષિતોનું લયબદ્ધ ગાન કરે છે.			
2	સુભાષિતોનું સુંદર અક્ષરે અનુલેખન કરે છે.			

તારીખ : .... **શિક્ષકની સહી :** ....

પ્રવૃત્તિઓ :
- પ્રાર્થનાસભામાં 'वन्दना'ના ત્રણેય શ્લોકોનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ સાથે ગાન કરો.
- વર્ગખંડમાં શ્લોકોનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ સાથે લયબદ્ધ પઠન કરો.
- 'वन्दना' સિવાયના અન્ય સ્તુતિશ્લોકો મેળવી વિષયશિક્ષકના માર્ગદર્શન હેઠળ શ્લોકગાન સ્પર્ધાનું આયોજન કરવું.

નવા પાઠ્યપુસ્તકના અભ્યાસક્રમ આધારિત

અલંકાર સ્વાધ્યાયપોથીઓ

પ્રથમ સત્ર

દ્વિતીય સત્ર

વિશેષતાઓ

ધોરણ 1 થી 8
(બધા જ વિષયો)

ગુજરાતમાં સૌપ્રથમ રંગીન સ્વાધ્યાયપોથીઓ પ્રકાશિત કરનાર પ્રકાશન

વધારે **સરળ શૈલીમાં** રજૂઆત.

સુંદર – આકર્ષક ચિત્રો અને નયનગમ્ય પ્રિન્ટિંગ.

ગુણવત્તાયુક્ત કાગળ ક્વૉલિટી.

લેખનકાર્ય માટે પૂરતી જગ્યા.

વર્ગમાં અને ઘરે થઈ શકે તેવી **પ્રવૃત્તિઓનું માર્ગદર્શન**.

એકમ કસોટીઓ લઈ શકાય તેવું સુંદર આયોજન.

પ્રશ્નપત્રના માળખાના સ્વરૂપને ધ્યાને રાખી તૈયાર કરવામાં આવેલું દરેક એકમનું સાહિત્ય.

સત્રાંત અને વાર્ષિક પરીક્ષા માટે ઉપયોગી નમૂનારૂપ આદર્શ પ્રશ્નપત્રો.

એકમના અંતે વિદ્યાર્થીઓ જાતે સહ-અભ્યાસિક પ્રવૃત્તિ તૈયાર કરી શકે તેવા **સરળ પ્રોજેક્ટસ.**

વર્કશીટ દ્વારા સરળ અભ્યાસક્રમ અને ગૃહકાર્ય નોંધ.

દરેક એકમની **અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ**ની પ્રગતિ નોંધ. (મૌખિક કસોટીઓ)